

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ परिसरातले पक्षी

योगेश वाडदेकर

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ

२०२५

परिसराचा आढावा

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ (S...

परिसर, शहराच्या मध्यभागी असलेले ४११
एकर जैवविविधता हॉटस्पॉट आहे.

- १८.५५२९ ऊ. ७३.८३५२ पू.
अक्षांश-रेखांश
- समुद्रसपाटीपासून ५६० मीटर उंची
- विविध अधिवास समृद्ध पक्षीजीवन
- वृक्षराजी, गवताळ प्रदेश, जलाशय

परिसरात १५० हून अधिक प्रकारची झाडे:

- वड (*Ficus benghalensis*)
- पिंपळ (*Ficus religiosa*)
- कडुलिंब (*Azadirachta indica*)
- काटेसावर (*Bombax ceiba*)
- अनेक शोभेची झाडे

दिवसाची वेळ

- पहाटे (सकाळी ६:००-९:००)
- दुपारनंतर (४:००-६:३०)
- मध्याह्न - शिकारी पक्षी
- संध्याकाळ - निशाचर प्रजाती

हंगामानुसार

- हिवाळा (नोव्हेंबर-फेब्रुवारी)
- पावसाळा (जून-सप्टेंबर)
- उन्हाळा (मार्च-मे)
- पावसाळ्यानंतर (ऑक्टोबर)

कसे पाहावे

आवश्यक उपकरणे

- दुर्बीण (8x42 किंवा 10x42)
- क्षेत्र मार्गदर्शिका
- नोंदवही

उपयुक्त अॅप्स

- eBird
- Merlin Bird ID
- BirdNet

घार (*Milvus migrans*)

Credit: Macaulay Library © Cornell Lab of Ornithology
ML45127481

आकार: घारीएवढा

स्थिति: अतिनेहमी आढळणारा स्थानिक

वैशिष्ट्ये: मोठा शिकारी पक्षी. काटेरी शेपटी आणि लांब पंख हे वैशिष्ट्य. पंख काळसर तपकिरी, तळाशी किंचित फिकट.

कुठे आढळतो: परिसरातील सर्वत्र

सवयी: उंच आकाशात गरगर फिरताना दिसते. लहान सस्तन प्राणी, पक्षी आणि मृत प्राणी खाते.

घरटे: डिसेंबर ते एप्रिल दरम्यान प्रजनन. उंच झाडांवर काढ्या-कच्च्यापासून घरटे.

काळा शराटी (*Pseudibis papillosa*)

Credit: Macaulay Library © Cornell Lab of Ornithology
ML609495675

आकार: घारीएवढा

स्थिती: नेहमी आढळणारा स्थानिक

वैशिष्ट्ये: मोठा काळा पक्षी, मानेवर लाल पट्टा. लांब वाकडी चोच आणि डोक्यावरील उघडा लाल भाग ठळक.

कुठे आढळतो: परिसरातील मोकळ्या जागा, गवताळ प्रदेश आणि पाणवठे

सवयी: हळूहळू चालत शिकार करतो. लहान गटात आढळतो. कीटक आणि लहान प्राणी खातो.

घरटे: पावसाळ्यात प्रजनन. मोठ्या झाडांवर मंचासारखे घरटे.

बहिरी ससाणा (*Falco peregrinus*)

Credit: Macaulay Library © Cornell Lab of Ornithology
ML303618951

आकार: घारीएवढा

स्थिति: दुर्मिळ हिवाळी पाहुणा

वैशिष्ट्ये: मोठा, शक्तिशाली ससाणा. वरचा भाग गडद करडा, खालून पट्टेदार. काळा 'मिशांसारखा' पट्टा विशिष्ट.

कुठे आढळतो: कधीकधी उंच इमारती आणि मोकळ्या जागांमध्ये

सवयी: वेगवान आणि चपळ शिकारी. हवेत भरारी मारून पक्षी पकडतो.

घरटे: परिसरात प्रजनन करत नाही; फक्त हिवाळी पाहुणा.

शिक्रा (*Accipiter badius*)

Credit: Macaulay Library © Cornell Lab of Ornithology
ML126386591

आकार: मैनेपेक्षा मोठा

स्थिती: नेहमी आढळणारा स्थानिक

वैशिष्ट्ये: छोटा ससाणा, लाल डोळे आणि पट्टेदार छाती विशिष्ट. वरून करडा, खालून पांढरा, तांबूस पट्ट्यांसह.

कुठे आढळतो: परिसरातील वृक्षराजी आणि बागा

सवयी: लहान पक्षी, सस्तन प्राणी आणि कीटक खातो. खूप चपळ शिकारी.

घरटे: मार्च ते जुलै प्रजनन काळ. झाडांवर काढ्या-पानांचे घरटे.

पांढऱ्या छातीची पाणकोंबडी (*Amaurornis phoenicurus*)

Credit: Macaulay Library © Cornell Lab of Ornithology

ML614444237

आकार: बुलबुलापेक्षा मोठी

स्थिती: नेहमी आढळणारा स्थानिक

वैशिष्ट्ये: मध्यम आकाराचा पक्षी. पांढरा चेहरा, गळा, छाती; गडद तपकिरी शरीर. चोचीजवळ लाल पट्टा.

कुठे आढळतो: परिसरातील पाणवठे आणि दलदलीचे भाग

सवयी: पाण्याजवळ राहते. कीटक, छोटे मासे आणि वनस्पती खाते.

घरटे: दाट वनस्पतीत घरटे.

ढोकरी (*Ardeola grayii*)

Credit: Macaulay Library © Cornell Lab of Ornithology
ML126568571

आकार: मैनेपेक्षा मोठा

स्थिती: अतिनेहमी आढळणारा स्थानिक

वैशिष्ट्ये: मध्यम आकाराचा बगळा. तपकिरी शरीर, पांढरे पंख. पिवळी चोच आणि पाय.

कुठे आढळतो: परिसरातील पाणवठे आणि दलदलीचे भाग

सवयी: मासे, बेडूक आणि कीटक खातो. पाण्याजवळ बसून शिकार करतो.

घरटे: जून ते सप्टेंबर प्रजनन काळ. पाण्याजवळील झाडांवर घरटे.

रात्र ढोकरी (*Nycticorax nycticorax*)

Credit: Macaulay Library © Cornell Lab of Ornithology
ML304986701

आकार: कावळ्यापेक्षा मोठा
स्थिती: दुर्मिळ स्थानिक

वैशिष्ट्ये: मध्यम आकाराचा बगळा. काळी टोपी, पाठ; करडे पंख; पांढरा तळभाग. लाल डोळे.

कुठे आढळतो: परिसरातील पाणवठे आणि दलदलीचे भाग

सवयी: रात्री सक्रिय. मासे, बेडूक आणि कीटक खातो.

घरटे: जून ते सप्टेंबर प्रजनन काळ. पाण्याजवळील झाडांवर घरटे.

गवती बगळा (*Bubulcus ibis*)

Credit: Unknown - Unknown location Macaulay Library
© Cornell Lab of Ornithology ML608663702

आकार: मैनेपेक्षा मोठा

स्थिती: अतिनेहमी आढळणारा स्थानिक

वैशिष्ट्ये: मध्यम आकाराचा पांढरा बगळा.
प्रजनन काळात डोके, छाती, पाठीवर केशारी
पिसारे.

कुठे आढळतो: परिसरातील गवताळ भाग
आणि मोकळ्या जागा

सवयी: गुरांच्या जवळपास राहतो. कीटक
आणि लहान प्राणी खातो.

घरटे: जून ते सप्टेंबर प्रजनन काळ. वसाहतीत
राहतो.

छोटा बगळा (*Egretta garzetta*)

Credit: Macaulay Library © Cornell Lab of Ornithology

ML168489091

आकार: मैनेपेक्षा मोठा

स्थिती: नेहमी आढळणारा स्थानिक

वैशिष्ट्ये: मध्यम आकाराचा शुभ्र पांढरा बगळा.
काळी चोच, काळे पाय, पिवळे पंजे.

कुठे आढळतो: परिसरातील पाणवठे आणि
दलदलीचे भाग

सवयी: मासे, बेडूक आणि कीटक खातो.
पाण्यात उभा राहून शिकार करतो.

घरटे: जून ते सप्टेंबर प्रजनन काळ. वसाहतीत
राहतो.

योगदान कसे करावे

- eBird वर पक्षी नोंदी करा
- छायाचित्रे शेअर करा
- नवीन प्रजातींची माहिती द्या
- पक्षीमैत्री अधिवास जतन करा
- नैतिक पक्षीनिरीक्षण पद्धती वापरा

SPPU eBird Hotspot: <https://ebird.org/hotspot/L1838309>